

Hugleiðingar hjá einum skrivandi:

Eru bækur um sjóláttnar fiskimenn uttan innihald?

Óli Jacobsen

Eg hafi í mong ár havt nógv samband við fiskimenn og teirra sögu. Rættiliga nógv av hesi sögu kom í FF-blaðið. Nógv varð skrivað um vanlukkur á sjónum, sum hava rakt okkara samfelag so meint. Tað vísti seg, at fólk høvdu áhuga fyri hesum, ikki minst tey, sum varaðu av hesi skrivning. Hetta var ein eggjan í sær sjálvum at halda fram.

Sosialurin hevði áhuga fyri hesum tilfari, tá ið FF-blaðið gavst. Hetta er fyri ein stóran part tilfar, sum onnur bert í avmarkaðan mun hava tikið upp. Nógv av hesum hevði ikki kunnað verið skrivað í dag, tí nógvur av keldunum eru deyðar.

Nakrar bækur eru so komnar út, sum eisini eru grundaðar á hetta tilfar.

Í 2010 gav eg út bókina um havnarmannin D.J. Danielsen, sum í 1903 skapti heimssögu í Congo. Henda søgan vakti ans hjá fólki á lærda háskúlanum í Glasgow, sum so førði til framhaldandi gransking. Tískil varð ein nýggj dagförd bók á enskum útgivin í oktober 2014. Sum greitt frá í røðini Siðsøga hevur henda bókin fingið viðurkenning frá søgufrøðingum á fróðskaparsetrum í USA og Europa, har eitt teirra er Cambridge, eitt tað mest virda fróðskaparsetri í heiminum. Zakarias Wang skrivaði ummæli í bløðunum, sum samsvaraði við umrøddu søgufrøðingar. Lindin, Rás 2 og Sosialurin vísu somuleiðis sín áhuga við at lýsa hesa sögu. Men frá føroyska Fróðskaparsetrinum havi eg ongantíð merkt nakran áhuga, hóast royndir at samskifta við tey. Hetta hava tey tó rætt til.

Nú frættist frá Fróðskaparsetrinum!

“Havið tók teir” kom út í 2011. Bókin var væl umtókt og er útseld fleiri ferðir.

Trý ár seinni, 5. desember 2014, var í Dimmalætting eitt ummæli hjá bókmentafrøðinginum Bergi Djurhuus Hansen, ph.d., adjunktur í bókmentum á Fróðskaparsetrinum. Sjálvt um ein einstaklingur ikki kann sigast at umboða Fróðskaparsetrið sum so, so hevur eitt ummæli frá serfrøðingi á Setrinum stórri vekt enn hjá øðrum. Eitt slíkt kann vera avgerandi fyri, um bókin verður hildin at hava týðning ella ikki.

Hetta ummælið var um bækur, sum eru skrivaðar um skip og fiskimenn undir yvirskriftini “Kenslur heldur enn

hugsanir”, sum sambært Bergi er eyðkennd fyri hesar bækur. Her verða undir einum mett um bækur um sjólát, sjólív, skipasmíð og skiparar. Hetta eru ymisk evni innan sjóvinnuna, sum ikki beinleiðis kunnu sammetast.

Ein niðurstøða í hesum ummæli er, at bøkurnar, sum eru skrivaðar um sjóláttnar fiskimenn, hava “einki nýtt” í sær. Bøkurnar virka einamest sum minnisvarðar og hava ikki aðrar upplýsingar enn tær, sum longu eru á minnisvarðum við navni, aldri og skipanavni og dagfesting av sjólátinum. Hetta eru upplýsingar, sum fyri hvønn mann telur eina reglu og fyri heilar manningar upp til 23 reglur.

Fólk, ið keypa hesar bækur, “seta við virðing bøkurnar á hillina,” sum Bergur heldur forhánisliga tekur til, og orsøkin er, at tær “mangla upplýsingar, sum kunnu gera okkum klókari”.

Víst er talan um veruliga søguskriving

Bókin “Havið tók Teir” var ein teirra, sum fekk umrødda skoðsmál. Tað kann undra, at tað skal kunna bera til at geva eitt so eintáttað ummæli av bókum, sum eru skrivaðar av ymiskum persónum, og har bøkurnar tískil eisini eru ymiskar.

Bókin “Havið tók teir” er 400 síður og umrøður 20 vanlukkur á sjónum frá skaðadegnum í Hesti í 1919 til Stella Argus í 1957. Hetta er mest útgreinaða samlaða søgan, sum finst um lagnuna hjá úti við 400 føroyskum fiskimonnum og – ikki minni – teirra familjum.

Tilfarið er savnað gjøgnum nógv ár. Fyrst og fremst er tað við frásøgn um frá einum hópi av fólki, sum so ella so hava verið partur av hesum vanlukkum. Tískil eru eisini umstøðurnar hjá familjunum, sum eftir sótu, lýstar. Eisini er roynt at lýsa, hvussu væl einkjurnar við sínum børnum komu undan. Alt hetta er tað bert í avmarkaðan mun skrivað um fyrr.

Nógvur av hesum keldum eru nú undir grønu torvu, og tí hevði teirra søga ikki kunnað verið skrivað í dag.

Grundað á hetta tilfar er saman við skrivligum keldum fingin ein so fullkomin frásøgn um hvørja hending, sum tað ber til.

Høvuðsinnihaldið í teimum einstøku frásøgnunum hevur sjálvsagt verið kent, serliga av teimum avvarðandi. Nakað er eisini skrivað frammanundan um fleiri av hesum vanlukkum. Men um so avvarðandi at eini manning skuldi kent søguna, so

kenna tey flestu neyvan søguna hjá øllum hinum, sum eru umrødd. Harafturat er í flestu førum funnið fram tilfar, sum ikki hevur verið kent áður. Tí er ein slík bók upplýsandi fyri øll.

Her er talan um týðandi part av okkara lagnusögu og samleika, sum tað skuldi verið upplagdur áhugi fyri at varðveitt mest møguligt av. Vit vita eisini, at so hvørt nýggj ættarlið taka við, vita tey minni og minni um hesar hendingar. Tað er eisini ein royndur lutur, at tað, sum ikki verður skrivað niður, tá ið møguleiki er fyri tí, fer í gloymskuna.

Ókendar frásagnir komnar fram

Tað eru fleiri av hesum hendingum, har vitanin hevur verið ógvuliga avmarkað. Her kunnu bert nevast fá dømi. Eitt er søgan um Florens í 1927. Hana hevur eingin hildið seg til at skriva um fyrr, tí hetta var ein so kensluborin hending, har eitt skip sigldi á eitt annað við syrgiligum úrsliti. Men nú er henda søgan atkomilig hjá øllum. Eisini er eydnast at skriva hesa sögu soleiðis, at hon ikki gongur nøkrum ov nær.

Ein onnur frásøgn er tann um Acorn, har sjei menn, herav fyra

gjáarmenn, brendu í hel í 1928. Tað hevur verið skrivað um sjálva vanlukkuna, men ikki um, hvussu fólk heima upplivdu hana.

Tað hevði ongantíð verið tosað um hesa hending við Gjógv, so ræðulig var hon. Men takkað verið góðum keldum, er henda søgan nú til skjals. Millum annað er endurgivið brævið frá einum pápa, sum kundi greiða konu síni frá seinastu orðunum hjá teirra 16 ára gamla doyggjandi soni.

Her er talan um munandi íkast til ta vitan, sum hevur verið um hesar vanlukkur og harvið eisini til henda týðningarmikla partin av søguni hjá føroyingum. Eg havi avgjørt ikki varhugan av, at fólk halda, at henda skrivning eins væl kundi verið ógjørd. Tey eru mong avvarðandi, sum hava takkað mær fyri hana. Nógv teirra hava livað eitt heilt lív við, at hesar hendingar hava verið tabu, sum tað ikki hevur verið tosað um. Nú kundu tey tosa opið um tað, sum hendi. Eg eri bæði fegin og eyðmjúkur um at hava kunnað viðvirkað til at hetta gjørdist møguligt. Nærri er greitt frá júst hesum í fororðinum.

Sjálvsagt er hetta kensluborið, men tað kann ikki vera orsøk til ikki at fáa tað fest á blað. Heldur er tað øvugt.

Bókmentafrøðingur á Fróðskaparsetrinum heldur hesa bókina vera stórt sæð virðisleysa. Men lesarin heldur nakað annað!

Harafturat eru nógvir lesarar, sum hava fortalt mær, hvussu áhugaverd og upplýsandi bókin er, og hvussu hon gav teimum eitt nýtt innlit í lívið bæði á sjógvi og landi fyri 80 til 100 árum síðani, sum ógvuliga fá vit nakað um í dag. Hesar afturmeldingar standa í sterkari andsøgn til skotsmálið hjá Bergi, at “talan týðiliga ikki er um bók, ið vil upplýsa.”

Merkilig samanbering

Í ummælinum hjá Bergi verður gjørd sammeting millum bækur um sjóláttnar fiskimenn og bækur skrivaðar um skipabygging og skiparar. Víst viðgera hesar bøkurnar skip og sjógvin, men tað gera tær upp á heilt hvør sín hátt. Hetta er eisini heilt ymisk øki. Endamálið við bókunum er tískil eisini heilt hvør sitt. Hendan sammetingin er sum at sammeta “Ferð mín til Jorsala” eftir K.O. Viderø við “Turen går til Jerusalem”, ein ferðahondbók hjá Politiken.

Heldur ikki ber til at skilja sjónarmiðið hjá Bergi, at tað, sum ger bækur um sjóláttnar fiskimenn virðisleysar, er, at tær ikki eru “kritiskar” og finna fram til, hví tað gekk, sum tað gekk við teimum burturgingnu skipunum. Sum dømi verður nevnt “virksemið hjá fakfeløgum og avgerðum hjá politikarum, reiðarum, skiparum”. Hetta eru heilt onnur mál, sum slett ikki hoyra heima í bók um lagnuna hjá fiskimonnum og teirra avvarðandi.

Skuldu heldur stuðla

Tað kann undra, hvønn áhuga fólk á Fróðskaparsetrinum kann hava fyri at gera so til einkis arbeiðið hjá øðrum at niðurskriva og varðveita føroyska siðsögu, serliga á einum so grunnum og generaliserandi grundarlagi, sum her er talan um. Heldur skuldi verðið stuðlað uppundir at fingið so nógv sum gjørligt av søguligum tilfari alment fram. Tá vil tað eisini vera lættari hjá øðrum at arbeiða víðari við hesum tilfari í framtíðini.

Fari at nýta høvið til at takka øllum teimum, sum hava stuðlað og eggjað í míni søguskriving. Hon kann bert lata seg gera, tí fólk eru so beinasom. Tað er slíkur stuðul og sýndu áhugi, sum eggjar til, at slík søguskriving yvirhøvur ber til.

